

Egy kiváló magyar dokumentumfilm „AZ UTOLSÓ FELVONÁS”

A jó dokumentumfilm emlékeztet, felráz, megrendít és feloldást nyújt, és ilyen »Az utolsó felvonás« is. Amikor a »Te és annyi más bajtársad« című demokratikus német dokumentumfilmet óvatosan egy kis mozi délelőtti műsorába illesztették és onnan csak az óriási siker juttatta méltó helyére, már akkor felvetődött a kérdés: mi volt a siker igazi oka? A közfelfogás tehát nem indokolta a félelmet, az óvatosságot. Az az állítás, hogy a tömegek elfordultak a politikai és a progresszív mondanivalótól, egyszerűben megdőlt, kiderült, hogy a nézők igenis kívánják a múlt és a ma határozott világnézetű megvilágítását, s amit elutasítanak az csak a sablon, a lélektelenség, az unalom. Végre megszületett az egész műsort betöltő első nagy dokumentumfilmünk: »Az utolsó felvonás«. A forgatókönyv írói: Horváth József, Nemes János, Pintér István és Szabó László nagyszerű riportorozatuk és könyvük után láttak munkához. De a történelmi riportázs gazdag anyagának végső rendezése és filmszerűvé tétele Kolonits Ilonára várt. Százezer méter nemzetközi archív-anyagból válogatta a képeket. Már maga a válogatás is kritikai és művészi munka volt, hát még az összeállítás...

A film első szavai történelmi tragédiához méltó tömörséggel szólnak: »Az úri Magyarország haláltáncáról szólunk...« Azután Horthy Miklóst látjuk Hitler Adolf klessheimi főhadiszállásán. A német hadigépezet megindul, tankok dübörögnek a nemzeti függetlenség szimbólumai mellett, Budapest és Magyarország, Hitler Adolfé. A film bemutatja, hogy Horthy Miklós korszaka a német hódítás ezer ténnyel és képpel bizonyított előjátéka.

A film dinamizmusa vérforraló párhuzamokkal teljes. Albrecht főherceg, Esterházy János gondtalan vadászgatása után feltűnik Vida Jenő, a Hitelbank igazi ura, az iparmágnások után a fegyverfogást tanuló levették következnek a nacio-

nalizmus vad frázisait, pékműhelyben dolgozó diplomások követik. A kapitalizmus válságának »orvosa« Gömbös, Hitler és a háború... És itt »Az utolsó felvonás« kitarul, képei már nemcsak a magyar valóságot idézik, hanem a világtörténelmet is. Mindenütt bérencek, »gauleiterek«, »hazafiak«, akik a hatalomért mindent eladnak; előbb Bárdossy, később Sztójay, majd Szálasi, a nevek változnak, de a lényeg marad: eladni mindent és mindenkit, lemondani az ország igazi érdekeiről. A szovjetellenes háború kitörésének, a Kassa feletti német provokációnak és Magyarország e gyalázatos támadásba való bevonásának összefüggése bebizonyítást nyert.

A dokumentumfilm még a játékfilmmnél is keményebb vizsga arány-, és igazságérzetből. Itt a sok, aláássa a bizalmat, a kevés felháborít. A forgatókönyv és a rendező meggyőző erővel és jó arányérzékkel vezet bennünket át a gyötrelmes emlékeken a feloldást nyújtó befejezésig. És ez annál fontosabb, mert ilyen filmmnél mindenki bíráló és tanú.

A dokumentumanyag izgalmas, eddig ismeretlen képeket is tartalmaz, bőven akad ilyen a magyar élet úri világából és a világtörténelemből egyaránt. Izgalmas látvány Mussolini találkozása Hitlerrel a villámháború áldozatának szánt szovjet földön, a Walter Funk által irányított MÁV-vagonsorok, tele a nyomorgó Magyarország tartalékaival, a szovjet földre vezényelt magyar katonák kijeji »díszmenete«, a tábori cirkusz...

A rémtettek, az antiszemita és fasiszta kegyetlenségek, tömegmészárlások, a kirablás és megaláztatás képei egyre nyomasztóbbak, egyre kínzóbbak, úgyhogy a néző alig várja a fordulatot, a győzelem első jezeit... Sztálingrád roppant megpróbáltatását, a bekerítés kemény harcát és boldogító sikerét, a győzelem világtörténelmi jelentőségét új és eddig nem látott képekben látjuk viszont. Jó és arányos a szövetsége-

sek hadműveleteinek bemutatása, az El-Alemeinnél aratott győzelem és később az annyi huza-vona után megnyitott második front létrejötte is.

A vereségre növekvő elnyomás, rablás, tobzódás felel: Auschwitz, Buchenwald, Mauthausen gázkamrái gyorsított üzemmel »dolgoznak«. Kolozsváry Borcsa Mihály zúzdába dobja a humanista szellem könyveit, erőltetett tempóban építik az Árpád-vonalat, hogy a visszavonuló, »elszakadó« német seregrészek hátát magyar áldozatokkal fedezhessék... De nő a gyűlölet, a fasizmus megvetésének érzése is... Látjuk a szálló, fehérítő röplapok ezreit, a levegőbe röptetett Gömbös-szobrot, a partizánmozgalom hőseit. Elégtételünk és büszkeségünk, hogy a magyar partizánok a harc minden frontján küzdöttek és áldoztak a győzelem ügyéért... Horthy proklamációja elkészt; aki fasiszta nemzedékeket nevelt, nem szakíthatott a náciizmus-

sal. Szálasi átveszi a hatalmat. Kun páter, Beregffy tábornok, Vajna és Jurcsek, gyilkosok és örültek, bérencék és kéjencek korszaka következik, a szadizmusé, a pusztulásé, a szegényé... A menekülő horda mindent elrabolna, Csepel gépeit vinnék nyugatra, de a munkások ellenállnak és a győzelmes szovjet hadsereg Budapest házához ér... Osztapenkó és Steinmetz kapitány fehér parlament zászlaja vörös lesz a kiontott vértől, de Budapest és Magyarország mégis felszabadul...

Az utolsó felvonás utolsó mondata a nagyszerű dokumentumfilm legfőbb tanulságára mutat: »A magyar nép — éppen mert élni, dolgozni, alkotni, boldogulni akar, nem felejt. A Horthy-rendszer történetének utolsó felvonására ráeresztették a függőnyt, a magyar nép maga lépett a történelem színpadára.« »Az utolsó felvonás« művészi és politikai siker. Alkotói igaz elismerést érdemelnek.

BARABÁS TIBOR

ÚJABB CANNESI NEVEZÉSEK

Az április 30-tól május 15-ig tartó cannesi nemzetközi filmfesztiválra újabb nevezések futottak be a múlt héten. A múlt számunkban ismertetett filmekhez csatlakozik az angoloké: »Room at the top«. Rendezője Jack Clayton, sztárja a francia Simone Signoret. Több más ország is küld »nemzetközi« filmeket, melyeknek alkotói, művészei közt több külföldi is van. Spanyolország »Mészetek« című filmjének rendezője például az angol Michael Powell, főszereplője a francia opera volt balettszillaga, Ludmila Tchérina. A filmben, amely a férje kedvéért a táncról lemondó balerina történetét dolgozza fel, bemutatják a »Teruel szeretői« című táncjátékot is. Görögország a »Véres alkonyat« című filmmel szerepel Cannesban, az indiai filmgyártás pedig a »Lajwanti« című drámával. A jugoszláv film címe: »Vonat menetrend nélkül«, a norvégé: »A vadászat«, a japáné: »Fehér gém«, a lengyelé: »Minitűr dráma«.

Több ország, amely eddig csak rövidfilmet küldött Cannesba, most játékfilmekkel is jelentkezik: Portugália például »A portugál rapszódiaival«, Hollandia »A fanfár«-ral mutatkozik be. A svéd filmgyártást évek óta Ingmar Bergman egy-egy filmje képviselte Cannesban: ezalkalommal új svéd rendezőt ismerhet majd meg a fesztivál közönsége, Goran Gentele-t. Filmjének címe: »Április kisasszony«.

Néhány ország két játékfilmet is elküld Cannesba. Mexikó a »La Cucaracha« című filmjén kívül, amelynek főszereplői Maria Felix, Dolores del Rio és Pedro Armendariz, még egy bemutatóra kapott engedélyt: John Huston, a világhírű amerikai filmrendező oly elragadtatással dicsérte Luis Bunuel »Mazarin« című filmjét, hogy a fesztivál zsűrije a filmet külön meghívta. Két filmmel jelentkeznek az amerikaiak is. Az egyik Delbert Mann új filmje: »Az éj közepén«. (Delbert Mann rendezte a híres Martyt, amely 1955-ben Cannesban díjat kapott és amelyet Magyarországon is bemutattak.) A film főszereplői: Kim Novak és Frederick March. A másik amerikai film főszereplője Orson Welles, rendezője Richard Fletcher.

Csehszlovákia is két filmmel szerepel: a játékfilm címe: »A vágy«, az egész estét betöltő bábfilmé: »Szentivánéji álom«. A bábfilm Jiri Trnka alkotása.